

Sinematografi

Dr. Öğr. Üyesi Yasin NAR

2. Bölüm Sinema dilinin Temelleri

PLAN

Plan – Çerçeve – Kadraj

Sinema bir görüntü dilidir. Tıpkı yazılı dilde kelimeler, cümleler ve paragraflar olduğu gibi; sinemada da planlar, sahneler ve sekanslar vardır. Sinema dilinin en küçük anlatım birimi plan (shot) olarak kabul edilir.

Görüntü yönetmeni ve yönetmen, izleyicinin ne göreceğine, nasıl göreceğine ve neyi fark edeceğine bu araçlar sayesinde karar verir.

1. PLAN (SHOT)

Plan, kameranın kayıt tuşuna basıldığı andan kesilene kadar geçen kesintisiz görüntü parçasıdır. Başka bir ifadeyle; Tek kamera çalışmasıyla elde edilen kesintisiz görüntüdür. Plan, sinemanın en küçük anlatı birimidir.

Planın Temel Özellikleri

- Kamera konumu
- Kadraj
- Lens
- Kamera hareketi
- Plan süresi
- Işık
- Kompozisyon

Bu unsurlardan biri değiştiğinde yeni bir plan oluşur.

Örneğin:

Bir karakteri orta planda çekiyorsunuz. Kamera yakın plana girdiğinde bu farklı bir plan olur.

Plan Türleri

1. Genel Plan (Establishing Shot) (Extreme Wide Shot)

Genel plan, sinematografide mekânı, çevreyi ve atmosferi tanıtmak amacıyla kullanılan en geniş çekim ölçeklerinden biridir. Bu plan türünde karakterler ya hiç görünmez ya da görünse bile kadraj içinde çok küçük bir yer kaplar. Asıl amaç karakter değil, mekânın kendisidir.

Genel plan çoğu zaman sahnenin başında kullanıldığı için İngilizcede “Establishing Shot” yani “kurucu/tanıtıcı plan” olarak da adlandırılır. Bu plan izleyiciye şu soruların cevabını verir:

- Hikâye **nerede geçiyor?**
- Mekânın **ölçeği nedir?**
- Karakter **nasıl bir dünyada bulunuyor?**

Bu nedenle genel plan, sinema anlatısında mekânsal yönelim sağlayan en önemli araçlardan biridir.

Genel Planın Görsel Özellikleri

Genel planda görüntü alanı çok geniştir. Kadraj genellikle şu unsurları içerir: Şehir manzarası, doğa, bina veya mimari yapı.

Karakter kadrajda bulunuyorsa bile çoğu zaman mekân içinde küçük bir figür gibi görünür. Bu da izleyiciye mekânın büyüklüğünü hissettirir.

Örneğin bir çöl sahnesinde karakter küçük bir nokta gibi görünüyorsa bu insanın doğa karşısındaki küçüklüğünü vurgular.

Genel Planın Anlatıdaki İşlevleri

1. Mekân Tanıtma

Genel planın en temel görevi **hikâyenin geçtiği mekânı tanıtmaktır.**

Örneğin bir sahne şu şekilde başlayabilir:

1. Şehrin genel görüntüsü
2. Binanın dışı
3. Karakter

Bu geçiş sayesinde izleyici mekânsal olarak **kaybolmaz.**

Örneğin Christopher Nolan filmlerinde sahneler çoğu zaman bir şehir veya mekân görüntüsüyle başlar ve sonra karakterlere yaklaşılar.

2. Atmosfer Kurma

Genel plan sadece mekânı değil **duyguyu da anlatır.**

Örneğin:

Sisli bir şehir görüntüsü

→ gizem hissi

Güneşli geniş bir doğa görüntüsü

→ huzur hissi

Fırtınalı deniz

→ tehlike hissi

Yani genel plan, sahnenin duygusal tonunu belirler.

3. Ölçek ve Büyüklük Hissi

Genel plan izleyiciye ölçek algısı verir.

Örneğin: dev bir bina, büyük bir savaş alanı, kalabalık bir şehir gibi unsurlar bu planla etkili şekilde gösterilir. Özellikle epik sinemada çok kullanılır.

4. Karakterin Konumunu Gösterme

Genel plan karakterin bulunduğu ortamı gösterir.

Bu şu soruların cevaplanmasını sağlar: karakter nerede ? etrafında ne var ? olayın bağlamı nedir. Bu nedenle genel plan, anlatısal bağlam kurar.

Genel plan genellikle şu tekniklerle çekilir.

1. Geniş Açılı Lensler

Genellikle: 12mm, 18mm, 24mm gibi geniş lensler kullanılır.

Bu lensler: daha fazla alanı kadraja alır mekânın genişliğini vurgular.

2. Yüksek Kamera Konumu

Bazen kamera: vinç, drone, helikopter, yüksek bir bina, coğrafi olarak yüksek bir bölge üzerinden çekim yapar. Bu teknik mekânın büyüklüğünü artırır.

3. Sabit Kamera Kullanımı

Genel planlarda kamera çoğu zaman sabittir.

Bunun sebebi:

izleyicinin mekânı rahatça inceleyebilmesidir.

Ancak bazen: pan drone hareketi crane hareketi kullanılarak mekân daha etkileyici gösterilebilir.

Genel plan özellikle epik ve görsel anlatımı güçlü yönetmenlerde sık görülür.

Örneğin: David Lean geniş çöl manzaralarıyla tanınır. Sergio Leone western filmlerinde geniş mekân planlarını çok kullanmıştır. Bu yönetmenler mekânı neredeyse **bir karakter gibi kullanırlar**.

Genel Plan ile Geniş Plan Arasındaki Fark

Bu iki kavram sık karıştırılır.

Genel Plan

Mekân baskındır.

Karakter küçük görünür.

Geniş Plan

Karakter tam boy görünür ama hâlâ mekân içindedir.

2. Geniş Plan (Long Shot)

Geniş plan, sinematografide karakteri baştan ayağa gösterecek şekilde çekilen plan lçeęidir. Bu plan türünde karakter kadrajın merkezinde yer alır ancak çevresindeki mekân da hâlâ görünür durumdadır. Yani geniş plan hem karakteri hem de bulunduğu ortamı birlikte anlatan bir çekim türüdür.

Genel plan daha çok mekânı tanıtmak için kullanılırken, geniş plan karakter ile mekân arasındaki ilişkiyi göstermek için kullanılır. Bu nedenle geniş plan, anlatı içinde denge kuran bir çekim lçeęi olarak kabul edilir.

Başka bir ifadeyle:

Genel plan → mekân ağırlıklıdır

Geniş plan → karakter + mekân dengesi vardır

Geniş Planın Görsel Özellikleri

Geniş planda karakter genellikle tam boy görünür. İzleyici karakterin: duruşunu, hareketlerini beden dilini, rahatlıkla görebilir.

Bu plan türü özellikle şu durumlarda tercih edilir: karakterin mekân içinde hareket ettiği sahneler, fiziksel aksiyon, karakterler arası mesafe ilişkileri

Örneğin iki karakterin karşılıklı durduğu bir sahnede geniş plan kullanıldığında izleyici iki karakterin birbirine olan fiziksel uzaklığını net biçimde algılar.

Geniş Planın Anlatıdaki İşlevleri

1. Karakterin Fiziksel Varlığını Gösterme

Yakın plan daha çok yüz ifadelerini gösterirken, geniş plan karakterin tüm bedenini gösterir.

Bu sayede izleyici: yürüyüş, duruş, jestler, beden dili gibi unsurları görebilir. Özellikle oyunculuk performansının bedensel yönü bu planla daha iyi anlaşılır.

2. Karakter – Mekân İlişkisini Kurma

Geniş plan, karakterin bulunduğu ortamla olan ilişkisini gösterir.

Örneğin: bir karakterin büyük bir salonda tek başına durması, bir askerın savaş alanında yürümesi, bir kişinin kalabalık bir sokakta ilerlemesi gibi durumlarda geniş plan karakterin çevresiyle olan bağını ortaya koyar.

3. Hareketin Takibi

Geniş plan, karakter hareketlerini takip etmek için idealdir.

Örneğin: koşma kavga, yürüyüş, dans gibi fiziksel hareketler geniş planda daha iyi algılanır. Bu yüzden aksiyon sahnelerinde geniş plan çok kullanılır.

Geniş Planın Teknik Özellikleri

1. Lens Kullanımı

Geniş plan genellikle şu lenslerle çekilir:

- 24mm
- 35mm
- 50mm (Nadiren)

Bu lensler: mekânı gösterecek kadar geniştir, karakteri bozmadan doğal perspektif verir.

2. Kamera Yüksekliği

Kamera genellikle göz hizasında konumlandırılır.

Bu izleyiciye doğal bir bakış açısı verir.

Ancak dramatik etki için: alçak açı veya yüksek açı kullanıldığı durumlar da olabilir.

3. Kamera Hareketleri

Geniş plan kamera hareketleri için uygundur.

Örneğin: tracking shot, dolly hareketi, pan, slider

Bu hareketler karakteri takip eder ve sahneye dinamizm katar.

Geniş Planın Psikolojik Etkileri

Geniş plan izleyicide farklı duygular yaratabilir.

Doğallık

Geniş plan, gerçek hayatta bir insanı gördüğümüz mesafeye benzer. Bu yüzden oldukça doğal bir algı yaratır.

Mesafe

Karakter ile izleyici arasında bir miktar mesafe oluşur.

Bu yüzden geniş plan duygusal yoğunluğu azaltır ama durumu anlatmayı güçlendirir.

Mekânsal Farkındalık

İzleyici karakterin nerede olduğunu ve çevresinde neler bulunduğunu net şekilde görür.

Bu da sahnenin anlaşılmasını kolaylaştırır.

Karakteri tam boy gösterir.

Karakter çevresiyle birlikte görünür.

Bu plan türü özellikle aksiyon sahnelerinde mekân anlatımında kullanılır.

3. Orta Plan (Medium Shot)

Orta plan, sinematografide karakteri genellikle belden yukarı gösterecek şekilde çekilen plan ölçөгüdür. Bu plan türünde karakter kadrajın merkezinde yer alır ve izleyici hem yüz ifadelerini hem de beden dilini aynı anda görebilir.

Bu nedenle orta plan, sinemada en sık kullanılan çekim ölçeklerinden biridir. Çünkü izleyiciye hem karakterin duygularını hem de çevresiyle olan ilişkisini dengeli bir şekilde sunar.

Orta plan şu iki planın arasında yer alır:

- geniş plan → karakterin tüm bedenini gösterir
- yakın plan → karakterin yüzüne odaklanır

Orta plan ise bu ikisinin **denge noktasıdır**.

Orta Planın Görsel Özellikleri

Orta planda karakter genellikle: belden yukarı, göğüs hizasından yukarı görünür.

Bu kadraj sayesinde izleyici: mimikleri, jestleri, omuz hareketlerini, baş hareketlerini rahatlıkla takip edebilir. Aynı zamanda arka plandaki mekân tamamen kaybolmaz. Bu yüzden orta plan hem karakteri hem de ortamı kısmen gösterir.

Orta Planın Anlatıdaki İşlevleri

1. Diyalog Sahnesi Kurmak

Orta plan en çok diyalog sahnelerinde kullanılır.

Sebebi şudur: Yakın plan fazla yoğun olabilir, geniş plan ise karakterin duygularını yeterince vermez. Orta plan ise izleyiciye hem duygu hem de durum sunar.

Bu yüzden iki karakter konuşurken genellikle şu yapı kullanılır:

- karakter A → orta plan
- karakter B → orta plan

Bu yöntem sinema dilinde **shot–reverse shot** olarak bilinir.

2. Karakter Odaklı Anlatım

Orta plan karakterin psikolojisini göstermeye yardımcı olur.

Çünkü izleyici şu unsurları aynı anda görür: yüz ifadeleri, beden dili, küçük hareketler Örneğin bir karakterin; omuzlarının düşmesi, başını eğmesi, gibi detaylar duygusal anlam taşır

3. Doğal İnsan Mesafesi

Orta plan, insanların günlük hayatta birbirleriyle konuşurken durdukları mesafeye çok benzer.

Bu yüzden izleyiciye doğal bir algı verir.

Bu nedenle televizyon programlarında ve röportajlarda da orta plan sıkça kullanılır.

4. Sahne İçindeki Etkileşimi Gösterme

Orta plan, karakterlerin birbirleriyle olan ilişkisini göstermek için idealdir.

Örneğin:iki karakter konuşurken, bir karakter bir nesneye uzanırken, bir karakter masada otururken, bu plan oldukça etkilidir.

Orta Planın Teknik Özellikleri

1. Lens Kullanımı

Orta plan genellikle şu lenslerle çekilir: 35mm, **50mm**, 85mm
Bu lensler insan gözüne yakın bir perspektif oluşturur. Bu yüzden görüntü doğal görünür.

2. Alan Derinliği

Orta planda çoğu zaman orta seviyede alan derinliği kullanılır. Bu şu anlama gelir: karakter net arka plan hafif flu Bu teknik izleyicinin dikkatini karaktere yönlendirir.

3. Kamera Yüksekliği

Orta plan genellikle göz hizasında çekilir.

Bu, izleyicinin karakterle eşit konumda hissetmesini sağlar.

Ancak dramatik etki için:

- alçak açı → karakter güçlü görünür
- yüksek açı → karakter zayıf görünür kullanılabilir.

Orta Planın Psikolojik Etkileri

Orta plan izleyici üzerinde dengeli bir etki yaratır.

Samimiyet

Karakter izleyiciye daha yakın hissedilir.

Doğallık

Gerçek hayattaki sosyal mesafeye benzer olduğu için sahne daha gerçekçi görünür.

Duygusal Okunabilirlik

İzleyici karakterin yüzünü ve bedenini aynı anda görebildiği için duyguları daha rahat algılar.

Sinemada Orta Plan Kullanımı

Orta plan özellikle karakter odaklı filmlerde yoğun olarak kullanılır.

Bir çok filmlerinde diyalog sahnelerinde orta plan oldukça sık görülür. Bu sayede karakterlerin düşünsel ve psikolojik durumları izleyiciye net biçimde aktarılır.

Benzer şekilde klasik Hollywood anlatısında da orta plan temel anlatım araçlarından biridir.

Orta Plan ile Yakın Plan Arasındaki Fark

Bu iki plan duygusal anlatım açısından önemlidir ancak ölçekleri farklıdır.

Orta plan

- karakter belden yukarı görünür
- hem mimikler hem beden dili görülür
- diyalog sahneleri için idealdir

Yakın plan

- yüz odaklıdır
- duygusal yoğunluk daha yüksektir
- dramatik anlarda kullanılır

4. Yakın Plan (Close Up)

Yakın plan, sinematografide bir karakterin yüzünü veya belirli bir nesnenin detayını ön plana çıkaran çekim ölçeğidir. Bu plan türünde kadraj karaktere oldukça yaklaşır ve genellikle omuzlardan yukarısı veya yalnızca yüz görünür.

Yakın planın temel amacı duyguyu ve psikolojik durumu izleyiciye doğrudan aktarmaktır. Bu nedenle sinema tarihinde en güçlü anlatım araçlarından biri olarak kabul edilir.

Yakın plan kullanıldığında izleyici artık mekânı değil karakterin iç dünyasını görmeye başlar.

Yakın Planın Görsel Özellikleri

Yakın planda kadraj genellikle şu şekilde kurulur: karakterin yüzü kadrajın büyük bölümünü kaplar, gözler ve mimikler net şekilde görülür, arka plan çoğu zaman flu olur. Bu sayede izleyicinin dikkati tamamen **karakterin duygusal durumuna** yönelir. Yakın plan özellikle şu durumlarda kullanılır:

- karakterin önemli bir duygusal an yaşadığı sahnelerde
- dramatik anlarda
- gerilim yaratılması gereken sahnelerde

Yakın Planın Anlatıdaki İşlevleri

1. Duygu Aktarmak

Yakın planın en önemli görevi duygu göstermektir.

İnsan yüzü çok küçük mimik değişimleriyle bile güçlü anlamlar üretir. Yakın plan sayesinde izleyici şu detayları fark edebilir: göz hareketleri, dudak titremesi, kaşların gerilmesi, nefes değişimi. Bu küçük detaylar karakterin psikolojisini anlatır.

2. İzleyici ile Karakter Arasında Bağ Kurmak

Yakın plan izleyiciyi karaktere duygusal olarak yaklaştırır. Bu plan kullanıldığında izleyici neredeyse karakterle aynı mesafede hisseder. Bu yüzden dramatik sahnelerde yakın plan çok etkilidir.

3. Dramatik Vurgu

Yakın plan genellikle hikâyede önemli bir anı vurgulamak için kullanılır. Örneğin: karakter bir gerçeği öğrenir, bir karar verir, korku hisseder. Bu anlarda yakın plan kullanmak dramatik etkiyi güçlendirir.

4. İzleyici Dikkatini Yönlendirmek

Yakın plan izleyiciye şu mesajı verir:

“Şu an bu şey çok önemli.”

Bu yüzden bir nesnenin detayını göstermek için de yakın plan kullanılır.

Örneğin: bir anahtar, bir telefon ekranı, bir mektup. Bu nesnelere hikâyede önemliyse yakın planla gösterilir.

Yakın Planın Teknik Özellikleri

1. Lens Kullanımı

Yakın plan genellikle şu lenslerle çekilir:50mm 85mm 105mm 135mm

Bu lensler yüzü doğal ve estetik bir perspektifle gösterir. Çok geniş lensler kullanıldığında yüz deformasyona uğrayabilir.

2. Alan Derinliği

Yakın planlarda çoğunlukla sığ alan derinliği kullanılır.

Bu teknik şu sonucu verir:

- karakter net
- arka plan bulanık

Bu durum izleyicinin dikkatini tamamen karaktere yönlendirir.

3. Işık Kullanımı

Yakın planlarda ışık çok önemlidir çünkü yüz detayları net görünür. Bu yüzden genellikle yumuşak ışık (soft light) kullanılır. Yüzdeki sert gölgeler karakterin psikolojisini dramatik biçimde değiştirebilir bu yüzden sert ışık kullanımı sadece çok özel sahnelerde olmalıdır.

Yakın Planın Psikolojik Etkileri

Yakın plan izleyici üzerinde güçlü duygusal etkiler yaratır.

Samimiyet

İzleyici karaktere çok yakın hisseder

Gerilim

Gerilim filmlerinde yakın plan izleyicinin stres seviyesini artırabilir.

Empati

Karakterin duygularını anlamak kolaylaşır.

Bu yüzden dram filmlerinde sık kullanılır.

Sinema Tarihinde Yakın Plan

Yakın planın sinema dilinde önemli bir yeri vardır. Sinemanın erken dönemlerinde bazı yönetmenler yakın planın çok güçlü bir anlatım aracı olduğunu fark etmiştir.

Örneğin Rus yönetmen Sergei Eisenstein montaj teorisinde yakın planın dramatik gücünü sıkça kullanmıştır.

Modern sinemada ise karakter psikolojisini anlatan filmlerde yakın plan vazgeçilmezdir.

5. Aşırı Yakın Plan (Extreme Close Up)

Aşırı yakın plan, sinematografide bir karakterin yüzünün tamamını bile göstermeden çok küçük bir bölümüne odaklanan çekim ölçüğüdür. Bu plan türünde kadraj son derece dar olur ve izleyici yalnızca çok spesifik bir detayı görür.

Örneğin aşırı yakın planda şu unsurlar gösterilebilir:

- bir karakterin gözü
- dudakları
- ter damlası
- parmak ucu
- silah tetiği
- anahtarın kilide girişi
- göz bebeğinin büyümesi

Bu planın temel amacı izleyicinin dikkatini tek bir kritik noktaya yoğunlaştırmaktır.

Görsel Özellikleri

Aşırı yakın planın en belirgin özelliği kadrajın çok dar olmasıdır. Görüntüde genellikle:

- yalnızca küçük bir detay görünür
- çevredeki mekân neredeyse tamamen kaybolur
- arka plan çoğu zaman tamamen bulanık olur

Bu nedenle izleyici sahnenin genelini değil çok küçük bir ayrıntıyı izler.

Örneğin bir karakterin gözünü aşırı yakın planla gösterdiğinizde izleyici artık karakterin bulunduğu ortamı düşünmez; sadece gözdeki duyguya odaklanır.

Anlatıdaki İşlevleri

1. Dramatik Yoğunluk Yaratmak

Aşırı yakın plan genellikle sahnenin en kritik anlarında kullanılır.

Örneğin:

- karakterin gözünden bir damla yaşın düşmesi
- korkuyla büyüyen göz bebeği
- patlamak üzere olan bombanın sayacı

Bu tür detaylar aşırı yakın planla gösterildiğinde sahnenin dramatik etkisi çok artar.

2. Gerilim Oluşturmak

Gerilim ve aksiyon sahnelerinde aşırı yakın plan çok etkilidir.

Örneğin: silahın tetiğine yaklaşan parmak terleyen bir yüzün detayı titreyen bir el

Bu tür görüntüler izleyicide gerilim hissini artırır.

Özellikle western filmlerinde Sergio Leone düello sahnelerinde karakterlerin gözlerini aşırı yakın planla göstererek gerilim yaratmıştır.

3. Hikâyede Önemli Bir Detayı Vurgulamak

Aşırı yakın plan izleyiciye şu mesajı verir:

“Bu detay hikâye için çok önemli.”

Örneğin bir filmde kapıyı açan anahtar aşırı yakın planla gösteriliyorsa bu nesnenin hikâyede önemli olduğu anlaşılır.

4. Psikolojik Yoğunluk

Bu plan karakterin iç dünyasını çok güçlü şekilde yansıtabilir.

Bir gözün aşırı yakın planı: korku, öfke, şaşkınlık, kararlılık gibi duyguları çok güçlü biçimde aktarabilir. Bu nedenle psikolojik sinemada aşırı yakın plan sık kullanılır.

Teknik Özellikleri

Lens Kullanımı

Aşırı yakın plan genellikle şu lenslerle çekilir: 85mm 100mm 135mm makro lens

Makro lensler çok küçük detayları net şekilde gösterebildiği için bu plan türünde oldukça etkilidir.

Bu teknik izleyicinin dikkatini tamamen gösterilen detaya yönlendirir.

Işık Kullanımı

Bu plan türünde ışık çok hassas kullanılır çünkü küçük detaylar bile görünür hale gelir.

Örneğin: gözdeki ışık yansıması, ter damlasının parlaması, cilt dokusu ışık sayesinde daha etkili hale getirilebilir.

Psikolojik Etkisi

Aşırı yakın plan izleyicide güçlü psikolojik etkiler yaratır:

Yoğunluk: İzleyici tek bir noktaya odaklanır.

Gerilim: Sahne daha stresli hissedilir.

Duygusal yakınlık: İzleyici karakterin iç dünyasına çok yaklaşır.

Bu yüzden dramatik sahnelerde oldukça güçlü bir anlatım aracıdır.

Planın Anlatımdaki Rolü

Plan sadece görüntü değildir. Plan aynı zamanda; dramatik vurgu, duygu aktarımı, bilgi verme işlevi görür. Örneğin: Bir karakterin korktuğunu göstermek için; geniş plan yerine yakın plan kullanılır.